چاوپێکەوتن لەگەڵ "ئەدۆنیس"

سازدانی: ولید شمیط
لە عەرەبییەوە: هەورامان وریا قانع

ئەو یەکێکە لەو شاعیرە عەرەبە دەگمەنانەی کە بە قوڵیی لە ڕابردوو، داهاتوو، کەلتور، مۆدێرنە، پێشـــکەوتن، فاکتەرەکانی نوچـــدان، پەیوەندی عەرەب بەوانی دیکەوە، بە مێژووەوە، بە ســـەردەمو بە شـــوناسو بە ڕۆشـــنبیریو ڕێنیسانسو شارســـتانی عەرەبی دەڕوانن. ئەو یەکێکە لەو کەسە دەگمەنانەی دەوێرێ ئەوەی شـــاراوەیە ئاشکرای بکات و لەبەرامبەر مەســـەلە جێگیرو باوەکاندا ڕاوەستێت و گفتوگۆ لەسەر (ستاتیکو دینامیک) بکەن و دنەی هەژمونگەرایی بدەن.

«ئەدۆنیس» کەســێکی ئیســتیفزازییە، وشـــەکانی لە هەمـــوو حاڵەتێکدا لە قامچـــی دەچێت: (عەرەب هیچیان نییە پێشکەشـــی جیهانـــی بکەن، وەک شارســـتانییەت پوکاوینەتەوە، ئێمە تەنها وەک میللەتێک بونمان هەیە، بەڵام لە نەخشەی جیهانی ئەمڕۆدا ئامادەیمان نییە، شارستانیەتی عەرەبی لەناوچووە). ئەمە تەنها ســـمپڵێکە لە قسەکانی کە بەم دوایانە قسەگەلێکی زۆری وروژاندو کاردانەوەی توندی لێکەوتەوە.

گەر وەک بیرمەندی فەرەنسی دەڵێت: (مرۆڤ بریتییە لە شێواز)، ئەوا ئەمە «ئەدۆنیس»ەو ئەوەش شێوازیەتی. پرسیارکەرە، وروژێنەرە، تەحەدیکەرە، یاخییە، ڕەخنەگرە، قسە لەگەڵ عەقڵدا دەکات، ڕێنیسانسخوازە. ئەوەی زۆرینەی خەڵک بە نهێنی دەیڵێن، ئەو بەئاشکرا دەیڵێت. هەم لە زمانو هەم لە شیعردا داهێنەرە، بەناو فەلسەفەو فیکردا گوزەردەکات، ڕقی لە ئایدۆلۆژیایەو مێژووی خۆشدەوێت،

ماندونابێــت لە گەڕان بەداوی ئازادیدا. ڕۆشــنبیرییەکی ئینســایکلۆپیدیایی هەیە، پرۆژەکەشــی پرۆژەیەکی گەورەیە، پرۆژەیەکە بەشێوەیەکی هەمەلایەنو گشتگیر لە کۆمەڵگای عەرەبی دەڕوانێت. ئــەم پرۆژەیە لە هەمــوو کارەکانیدا ڕەنگیداوەتەوە، بەتایبەتی لە کتێبی (ســتاتیکو داینامیک)، (گۆڕانییەکانــی مهیاری دیمەشــقی)، (دیوانی شــیعری عەرەبی)، (کتێب)، (تەماشــاکردنەکەی ئۆرفیۆس)، ئەمەی دواییان لە دەزگای (فایار) لە پاریس بە زمانی فەرەنسی چاپکراوە، لەم کتێبەدا خانم «حوریە عبدالواحد» کە مامۆســتای زانکۆی پاریســەو زانای دەروونناسییە، چاوپێکەوتنێکی دووردرێژی قووڵی فیکریو فەلسەفی، لەگەڵ «ئەدۆنیس»دا سازداوە. ئەو خانمە پێشتریش کتێبی (الکتــاب)ی وەرگێڕاوەتە ســەر زمانی فەرەنســی. «حوریە» لەم کتێبەدا هەوڵیــداوە توێکاری بۆ جیهانی «ئەدۆنیس» بکات، لێرەوە یاوەری گەشــتێکی فیکری دووردرێژی «ئەدۆنیس»ی کردووە، گەشــتێک تێیدا شاعیرو بیرمەند قسەی لەسەر مەسەلەی شیعر کردووە، بەتایبەتی شیعری خۆی. دواجار وەک پیشــەی هەمیشــەیی، لەلای خەمو ئازاری مرۆڤی عەرەبی ڕاوەستاوە کە تابڵێی خەمو ئازارێکی زۆرە. هەروەها «ئەدۆنیس» لەو کتێبەدا قســە لەســەر فەلســەفە، کەلتور، ڕێنیسانس، مۆدێرنە، ڕۆژهەڵاتناســیو ڕۆژهەڵاتناســان، ئافرەتو جەســتەو ئیرۆتیک کە پێیدەڵێت (شەبەق)، مەنفا، شارستانیو دواکەوتن دەکات. باسی (ئێمەو ئەوان) ڕۆژهەڵاتو ڕۆژئاوا، دەکات.

«حوریە عبدالواحد» لە پێشــەکی کتێبەکەدا دەڵێ: (شــاعیرێکی بەهەڵوێســتم دۆزییەوە)، هەروەها دەڵێ: (وشــە بەهێزەکانی، ناترســن لەوەی ببنە هــۆکاری هەڵکردنی گەردەلولی خۆڵاوی. ئەدۆنیس دەســتکەوتە تیۆرییەکان دەلەقێنێتو سســتمە فیکرییەکان لێکهەڵدەوەشێنێتەوە. ئەو شاعیری جوڵەو بزوتنە).

* هەرچەندە بچیتە ساڵەوە، چالاکیو جووڵەو یاخیبونت زیاتر دەبێت؟
-سوپاس بۆ ئەو هەستەی لەبەرامبەرمدا دەرتبڕی.

* لە ماوەیەکی تاڕادەیەک کورتدا، لە پاریس کتێبەکەت(ســەرنجی ئۆرفیۆس) بڵاوکرایەوە. ئەو کتێبە بریتییە لە کۆمەڵێ چاوپێکەوتنی دورودرێژ کە «حوریە عبدالواحد» لەگەڵتا ســازیکردووە. هەروەهــا لە گەلەری پاریس کە گەلەرییەکی ناســراوە، هەندێ لــە کارە کۆلاجکراوەکانت کە پێیان دەڵێیت (ڕەقائم) نمایشــکران. لەســەر داوایەکی شارەوانی میلانۆ، شــانۆگەرییەکت لەسەر میلانۆ نوسیو لە حاڵی حازردا لەسەر یەکێک لە هۆڵە شانۆییەکانی ئەو شارە پێشکەش دەکرێت. سەفەرت کرد بۆ براگو خەڵاتی (ئازادی بیرورا-حرية التعبير)ت وەرگرت. تۆ لە سەفەرکردن ماندونابیت. باس لە سیاسەت دەکەیت، باس لە پوکانەوەو لەناوچونی شارستانیەتی عەرەبی دەکەیت. ئەمەش دەبێتە هۆی وروژاندنی قســەگەلێکی زۆرو کاردانەوەی توندی لێدەکەوێتەوە. ئەم هەموو جووڵەیە بۆ؟ ئایا هەستدەکەیت کات دەڕواو تۆش هێشتا قسەی خۆت نەوتووە؟

-نا، نەخێر مەسەلەکە ئەوە نییە کات دەڕواو من هێشتا قسەی خۆمم نەکردووە. لە ڕاستیدا کات دەڕواو مرۆڤ دواهەمین قسەی خۆی ناکات، مرۆڤ هەمیشە قسەی ئەوەی هەیە بیکات، ئەوە تەنها مردنە قسەکردن لە مرۆڤ حەرامدەکات. بەڵام ئەمە هۆکاری چالاکی و قسەکردنەکانم نییە، هۆکارەکە

بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە من ڕۆچومەتە ناو ژیانی عەرەبییەوە، بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە من گرنگیو بایەخ بە چارەنوسـی عەرەب دەدەم کە خۆم یەکێکم لەوانو نیگەرانم لەسەر ئەو چارەنوسە. ئەمەیە وادەکات بەردەوام هەستو سۆزی خۆم لەبەرامبەر بارودۆخی عەرەبی دەربڕم. بەداخەوە من دوای پەنجا ساڵ کارکردنم لەم مەیدانەدا، بەشـێوەیەک لە شـێوەکانو لەسـەر چەندین ئاست، ئەو یەقینەم لا زیاتر بووە کە عەرەب وەک وزەیەکی داهێنان بونیان نییە. وزەیەک ئیش لەسـەر بنیادنانی کۆمەڵگایەکی مۆدرێن بکاتو بەشـداربێت لە بونیادنانی جیهانو بەشـداربێت لە جوانترکردنی نەخشەی دواڕۆژی مرۆڤایەتـی. بەم مانایەیە دەڵێم وزەی داهێنان لەلای عەرەب بونی نییەو بەم مانایەیە عەرەب بەرەو لەناوچون دەڕوات.

* دواتر قسـە لەسەر ئەم بابەتە دەکەین، بەڵام پێش ئەوە، ڕێگام بدە پرسیارێکت لێ بکەم کە تۆ خۆت لە سـاڵی ١٩٩٨، هەمان ئەم پرسیارەت لە هونەرمەندی سوری کۆچکردو «فاتح المدرس» کردووە: ئایا لەو بڕوایەدایت پیریەتی جۆرێکە لە گەڕانەوە بۆ سـەرچاوە، بۆ منداڵی؟ ئەمە لەگەڵ ئەوەی جووڵەو چالاکی لای تۆ ڕووی لە کەمیو سستبوون نەکردووە، بگرە بە پێچەوانەوە؟

-منداڵـی، وەک دیاردەیەکی لەدایکبوونو گەشـەکردنو وەک دیاردەیەکـی ژیانی، مەحاڵە بۆی بگەڕێینەوە. مانای گەڕانەوە بۆ سەردەمی منداڵی ئەو مانایەی سەرەوە ناگەیەنێت. بەڵکو مەبەست لە مانای گەڕانەوە بۆ سـەردەمی منداڵی، بریتییە لەوەی سەردەمی منداڵی وەک ڕەمزێک وەربگرین، ڕەمزێـک بۆ یەکەمجار تێدا ڕوبـەڕوی جیهان دەبینەوەو تێدا بەرائەتو پاکـژی ڕۆڵێکی گەورەیان هەیەو عەقڵ هێشتا بە فیکری پێشـوەخت پڕنەکراوەتەوەو بەشێوەیەکی عەقڵانی بەڕووی جیهاندا دەکرێتەوە. کەواتە منداڵی هەمیشـە بریتییە لە سـەرەتایەک بۆ دەسـتپێکردنو من وەک ڕەمزێک بەکاریدەهێنم. بەم مانایە پیریەتی، پیریەتییەکی داهێنەرانە بریتییە لە منداڵی. کەواتە مەسەلەکە مەسەلەی گەڕانەوە نییە، داهێنەر منداڵێکی هەمیشەییە.

* بـا نمونەیەک وەربگرین، کارە کۆلاجکراوەکان کە پێیدەڵێیت (ڕەقائم)و، پێموابێت ماوەیەکی زۆر نییە ئیشیان تێدادەکەیت، ئەم کارە کۆلاجکراوانە دەتگەڕێننەوە بۆ کوێ؟

-ئەم کارانە بەسـەرهاتێکیان هەیە، ئەم کارانە بۆ؟ ئالەم شـوێنە تەسکو تەنگەدا کە هەنووکە ئێمە لێی دانیشـتوین، دەخوێنمەوەو دەنوسم، هەندێ سات هەیە نە دەتوانم بخوێنمەوەو نەدەتوانم بنوسم. ئاوا بەبێ ئیش دادەنیشم، وەلێ گوێ لە مۆسیقا دەگرم. لەبەر ئەوەی من هاوڕێی هونەرمەندە مەزنەکانی عەرەب بوومو لەسـەر ژمارەیەکی زۆریانم نوسـیوە، لێـرەوە مەعریفەیەکی هونەریم لە داهێنانەکانیانەوە وەرگرتووە کە سنوری هاوڕێیەتی تێپەڕاندووە. ئیدی بێ ئەوەی پێشتر پلانی بۆ داڕێژم، بە خەیاڵمدا هات، لە چوارچێوەی هونەری شـێوەکاریدا کارێک ئەنجامبدەم. لە دڵی خۆمدا وتم لەوانەیە ئەمە هەم ئاسـۆیەکی دیکەم بۆ بکاتەوەو هەم لەم ڕێگایەوە چیتر کاتی خۆم بەفیڕۆ نەڕوات. بەڵێ تاقیمکردەوە، بەڵام ڕەنگی زەیتی بەکارناهێنم، بەڵکو بە هەندێ ڕەنگی دیکە قەرەبوی دەکەمەوە، ڕەنگێک کە پێشتر لەناو هەندێ شتی بچوکی فڕێدراوی پشتگوێخراودا هەیە، وەک پارچە پەڕۆیەک، بەردێک، کاغەزێک. پاشان ئەو شتانە ڕێکدەخەمو نوسینیان بۆ زیاد دەکەم.

لە ماوەی ساڵێکدا کۆمەڵێ شتم ئەنجامدا. دواتر تەماشای ئەو شتانەم کردو پێم باش نەبوون، بۆیە هەر هەموویانم فرێدایە ناو سەبەتەی خۆڵەکەوە . پاشان بڕیارمدا بەردەوام بم، بەردەوامبوومو ژمارەیەکی زۆر کۆلاجم دروستکرد، بەبێ ئەوەی پیشانی هیچ کەسێکی بدەم. ڕۆژێکیان هاوڕێیەکی فەرەنسیم کە شاعیرە، هات بۆ ئەم نوسینگەیەمو کۆمەڵێ لە کارەکانی بینیو لەبارەیانەوە پرسیاری لێکردم. منیش پێم وت ئەوە کاری هونەرمەندێکی هاوڕێمەو لێرە لای من دایناون. هاوڕێ فەرەنسییەکەم سەرسامی خۆی بە کارەکان دەربڕیو وتی جوانو تازەنو هیوادارە ئەو (هونەرمەندەی هاوڕێم) بناسێت. دوای چەند ڕۆژێکی کەم بە تەلەفۆن پەیوەندی پێوەکردمو هەواڵی ئەو (هونەرمەندەی هاوڕێمی) پرسی کە دەیویست بیناسێت. من پێم وت: کاکە گیان من گاڵتەم کرد، ئەو هاوڕێ هونەرمەندە، خۆمم. زۆر سەرسامبوو، وتی ئەو کارانە شایەنی ئەوەن نمایشبکرێنو ئێمە پێویستە پێشانگایەکی بۆ ئامادەبکەین. لە ڕاستیدا ئەو هاوڕێ فەرەنسییەم زۆر هانیدام، هەروەها دەنگدانەوەیەکی باشیشی هەبوو لای هەموو ئەو کەسانەی ئەم کارانەیان بینی. ئابەم شێوەیە چوومە ناو ئەم جیهانەوەو وتم ئەوەی ناتوانم لە ڕێگەی وشەکانەوە گوزارشتی لێبکەم، ئەوا دەتوانم لە ڕێگەی ئەم شێوانەوە یان لە ڕێگەی ئەم کۆلاجانەوە گوزارشتی لێبکەم.

* واتە جگە لە شیعرو فیکر، ئێمە لەبەردەم ئەدۆنیس-ی هونەرمەندی شێوەکاریداین؟

-لە ڕاستیدا من خۆم وەک هونەرمەندێکی شێوەکاری دانانێم.

* ئەوەی ئەو کارە داهێنانانە بکات، چ ناوێکی لێدەنێیت؟

-نازانم، بەلای منەوە ئەو کارانە بریتییە لە هەمەڕەنگکردنی نوسینە شیعرییەکانم، بەلام هەمەڕەنگێک بە شتومەک. نوسینە شعرییەکانم بە وشە دەنوسم، وەلێ لەگەڵ ئەم کۆلاجانەدا هەوڵدەدەم لە ڕێگەی شتومەکەوە هەمان شیعر بنوسم. لەبەر ئەوەیە من ئەم کۆلاجانە بە شیعر ناودەبەم، بەلام بە زمانێکی مادیی، بە زمانی خودی شتومەکەکان.

* جگە لە شتومەک، هەندێ دەقی شیعریو پەخشانی کۆنی عەرەبیش بەکاردەهێنیت؟

-من قەرزاری شاعیرە کۆنەکانی عەرەبمو هەموومان قەرزاری ئەوانین، بۆیە لەسەر من پێویستە هەندێ لەو قەرزانەیان بدەمەوە، ئەوەش لە ڕێگەی ئەوەی زیندویان بکەمەوەو هەندێ تێکستیان لە کارە شێوەکارییەکانمدا بەکاربێنم.

* بۆچی تێکستەکانی خۆت لەو کارانەدا بەکارناهێنیت؟

-ئەمە مەسەلەیەکی دیکەیە . بیرم لێکردەوە، بەلام بەکارهێنانی تێکستەکانی خۆم، لەسەرم فەرزدەکات ئیلتیزامێکی توندترو زیاترم هەبێت. لەو بڕوایەدام ئەمەش وادەکات هەم شێوەی کارکردنەکە بگۆڕێتو هەم پەیوەندیشم بە کارەکانەوە بگۆڕێت، لەوانەیە شتێکی لەو بابەتە ئەنجامبدەم. بۆ زانین من پەنام بۆ هەندێ تێکستی خۆم بردووە لە سەروبەندی نوسینیدایە، واتە هێشتا دەستنوسی شیعرینو تا هەنووکە لە دوتوێی کتێبە تایبەتیەکانمدا هەڵمگرتوون. گەر بمەوێت تێکستەکانی

خۆم لە کارە کۆلاجکراوەکاندا بەکاربێنم، پێویستە مەسەلەکە لێکبدەمەوە، چونکە ئەوکات بابەتەکە ڕەهەندێکی دیکە لەخۆدەگرێت.

* دەگەڕێینـــەوە بۆ دوا کتێبت (ســـەرنجی ئۆرفیوس)، بۆچی ئەم ناونیشـــانەت هەڵبژارد، ئایا لەبەرئەوەیە، وەک دەڵێیت، ئۆرفیۆس ڕەمزی ئەو مرۆڤەیە کە بەســـەر ناخۆشـــیو ناڕەحەتییەکاندا سەردەکەوێتو تێیاندەپەڕێنێت؟ ئایا خۆت لە ئەفسانەی ئۆرفیۆسدا دەبینیتەوە؟

–ئەفسانەکە دەڵێت «ئۆریدیس» خۆشەویستی شاعیرو هونەرمەندی یۆنانی «ئۆرفیۆس» بووە، کۆچی دوایی کردووەو ڕۆشتووە بۆ جیهانەکەی دیکە. وەلێ ئەوان وا بەخەیاڵیاندا هاتووە جیهانەکەی دیکە دەکەوێتە ژێر زەویو ناکەوێتە ئاســـمان. «ئۆرفیۆس» حەزیکردووە خۆشەویستەکەی ببینێ، بۆ ئەوەی بیبینێ، شـــەرتێکیان بۆ دانـــاوە، ئەویش ئەمەیە: بۆ ئەوەی خۆشەویســـتەکەی لەکاتی هاتنەدەرەوەیـــدا نەمرێت، نابێت بۆجاری دووەم تەماشـــای بکات. گەر بیەوێت خۆشەویســـتەکەی بە زیندویی بمێنێتەوە، ئەوا پێویســـتە لەکاتی تێپەڕینیدا تەماشـــای نـــەکات. بەڵام «ئۆرفیۆس» نەیتوانی تەماشـــای نەکات. پرســـیارەکە ئەمەیە تۆبڵێی «ئۆرفیۆس» لە قوڵایی دڵیەوە ویستبێتی خۆشەویســـتەکەی بمرێت؟ یاخود خۆشەویســـتییەکەی ئەوەندە گەورەبووە، نەیتوانیوە تەماشـــای نەکات؟ بەم مانایە تەماشاکردنی بۆ خۆشەویستەکەی تەماشاکردنێکی یەکلاییکەرەوە بووە: لەوانەیە بەڵگەی ئەو چەپێنراوەی ناو ناخی بێتو ویستبێتی خۆی لەو ئافرەتە ڕزگاربکات کە خۆشیویستووە، یان بە پێچەوانەوە نەیتوانیوە جیهانەکەی دیکە بەبێ تەماشـــاکردنی خۆشەویستەکەی بەجێبێڵێت. ئیدی تەماشای کردووەو ئەویش مردووە. مرۆڤ لە ڕاڤەکردنی ئەم تەماشاکردنە سەری لێتێکدەچێت. لەناو ئەم ئەفســـانەیەدا، ڕوداوێک هەیە گوزارشـــت لەو جیهانە دەکات کـــە تێیدا دەژیم: تا ڕادەی مردن خۆشمدەوێتو تاڕادەی خۆشەویستیش تێیدا دەمرم. تەماشاکردنەکەی «ئۆرفیۆس» گوزارشت لە بارودۆخی من دەکات لەبەرامبەر جیهانی عەرەبی، لەبەرامبەر شارســـتانیەتی عەرەبیو کەلتوری عەرەبی. ڕەنگە ئەم ڕەمزییەتە قوڵترین شـــتێک بێت لێیەوە گوزارشـــت لە هەڵوێستی خۆم بکەم: مردن تا ڕادەی خۆشەویستی، خۆشەویستی تا ڕادەی مردن.

* ئەمە ڕەمزییەتێکی زۆر بەهێزە، ئایا هەست بەوە دەکەیت کە تۆ بە دروستی لە شارستانیەتی عەرەبـــیو کەلتـــوری عەرەبی جیابویتەتەوە؟ من لێرەدا گوزارشـــتی (ئەدۆنیســـی یاخی– ادونیس المنشـــق) بەکاردەهێنم، ئەو گوزارشـــتە ناونیشـــانی وتارێکی دوور درێژە لە ڕۆژنامەی (لۆمۆند)ی فەرەنسی، بە بۆنەی دەرچونی کتێبی (تەماشاکردنەکەی ئۆرفیۆس)ەوە، لەسەر تۆ بڵاوبووەتەوە؟

–بەدڵنیاییەوە من لە باوو (ســـائد) یاخیم. لە دەزگای باوو، لە سیاســـەتی کۆمەڵایەتی باوو، لە ڕۆشـــنبیری باو یاخیم، چونکە دەزگای باو ڕۆشـــنبیری باو بەرهەمدەهێنێت، بەم مانایە من یاخیم. وەلێ من لەو حەقیقەتە بنەڕەتییە یاخی نیم کە لە پشتی ئەم دەزگاو ئەم ڕۆشنبیرییەوە وەستاوە، چونکە ناکرێت کۆمەڵگا وەک یەکەیەکی گشتگیر وەربگریت، یەکەیەک کە جیاناکرێتەوە. کۆمەڵگا لە چەند چینێک پێکهاتووە، چینێکیان چینێکی قووڵی ناو کۆمەڵگایەو من سەر بەو چینەم، ئەویش ئەو چینەیە کە لە مێژووی عەرەبیدا پشتگوێخراوە یاخود نەفرەتی لێکراوە یان ڕێزی لێنەگیراوە، لە

ئەساسدا ئەو چینە ڕۆشنبیریو کەلتوری عەرەبیو مێژووی عەرەبی دروستکردووە.

* مەبەستت لەوە چینی داهێنەرانە؟

–چینی داهێنەران لە هەموو بوارەکاندا، کە هەر هەموویان لەلایەن دەزگای باوو ڕۆشنبیرییو کەلتوری باوەوە ڕەتکراونەتەوە. ئەم دەزگایانە متەسەوفەکانیان ڕەتکردەوە، فەیلەسوفانیان ڕەتکردەوە، ئەو زانایانەیان ڕەتکردەوە کە لە هەموو مەیدانەکاندا داهێنەربوون، شاعیرە گەورەو مەزنەکانیان ڕەتکردەوە، لە نمونەی «ئەبو عەلای موعەری»و «موتەنەبی...“

* بەڵام موتەنەبی، با ناوی کەسی دیکە نەهێنین، پەیوەندییەکی باشی لەگەڵ حاکمەکاندا هەبوو، لێرەوە لەگەڵ دەزگا باوەکاندا پەیوەندییەکی باشی هەبووە؟

–ڕاستە، بەڵام گەر بە شێوەیەکی قووڵ لێکدانەوە بۆ شیعرەکانی «موتەنەبی» بکەین، دەبینین ئەو شیعری بۆ خزمەتی حاکم تەرخان نەکردووە، بەڵکو حاکمەکەی بۆ خزمەتی شیعر تەرخانکردووە، لەم حاڵەتەشدا جیاوازیەکە گەورەیە. ئەو هەموو شتێکی لەپێناو شیعرەکانیدا بەکاردەهێنا.

* ئەمە بلیمەتی موتەنەبییە، بەڵام ئەو لە دەسەڵاتدار جیانەبووەوە؟

–لەگەڵ باودا جیانەبووەوە، بێگومان باویش دەسەڵاتدارە. جارێکیان پرسیارم لە «جان جینیە» کردو پێم وت:(جان، تۆ بەپێی ژیانی تایبەتی خۆتو ئەزمونت، پێویستە لە بەرەی «سیلین» بویتایە، واتە لەبەرەی ئەو کەسانە بیت بە زمانێک دەنوسن کە نزیکە لە خەڵکی سادەوە، ئەمە بۆ ئەوەی نەڵێم نزیکە لە زمانی باوەوە، وەک ئەو زمانەی «سیلین» پێیدەنوسی. بەڵام تۆ تەواو پێچەوانەیت، تۆ بە ڕاقیترین زمان دەنوسیت کە فەرەنسییەکان پێی دەنوسن، زمانی مالارمێ. چۆن تۆ لە بەرەی «مالارمێ»یتو لەبەرەی خەڵکانی سادەو ساکار نیت، کەچی باس لەو ژیانە دەکەیت کە تێیدا ژیاویت. وەڵامیدامەوە: ئەمە خاڵێکی گرنگە، من بەدەستی ئەنقەست بە زمانی مالارمێ دەنوسم، چونکە زمانی مالارمێ ئەو چینە لێی تێدەگات کە دەمەوێ بیرو‌خێنم. من بۆیە بەو زمانە نوسیومە، چونکە ویستومە بۆرجوازیەتی فەرەنسی بڕوخێنم، بەڵام گەر بە زمانی سیلین بمنوسیایە، ئەوا پەراوێزیان دەخستمو نەفرەتیان لێدەکردم).

* لە دواهەمین شیعرتدا (بنەچەی سەوسەن) دەڵێیت: بۆ ئەوەی هەڵبجە بژی، ئەوەندە بەس نییە شیعر لەسەر کاغەزەکان بێت، بەڵکو دەبێ شیعر لە ناوچاوانی جیهان بدرێت. هەروەها دەپرسیت: کورد لەوی دیکەدا پەرتو بڵاوبوەتەوە، بەڵام ئایا ڕەتکردنەوەی ئەوی دیکە، ڕەتکردنەوەی خود نییە؟ ئایا ئەم ڕەتکردنەوەیە شێوەیەکی دیکەی مردن نییە؟ لە جیهانی عەرەبیدا سەبارەت بە لێکبوردەییو قبوڵکردنی ئەوی دیکە قسەیەکی زۆر دەکرێت، ئێمە لە پەیوەندیدا بەوی دیکەوە لەکوێداین؟

–لای عەرەب دیاردەیەک بەرامبەر ئەوی دیکە هەیە، بریتییە لەوەی ئەوی دیکە بونی نییە، ئەمە مێژوو سەلماندویەتی، تەنها لە دوو حاڵەتدا نەبێت: یا ئەوەتا لەناو کۆمەڵگادا دەبێت بە عەرەب،

یاخود کۆنترۆڵی دەکەیـــن و وەک ئەوی دیکەیەکی کافر مامەڵەی لەگەڵ دەکەین. بە درێژایی مێژوو ئەمەمان کردووە، دەمانەوێ مەسیحیو کوردو هەموو کەمایەتیەکانی دیکەو لەسەر هەموو ئاستەکان، بکەین بە عەرەب. تەعریبکردن تەنها لەسەر ئاستی زمان نییە، دەمانەوێ فیکریان تەعریب بکەین تا وەک فیکری خۆمانی لێبێت. دەمانەوێ عەقیدەی لەگەڵ عەقیدەی خۆماندا یەکبگرێت، بە شێوەیەک هیـــچ ئازادییەکی عەقیدەی بـــۆ جێناهێڵین. گەر ئازادی عەقیدە بونـــی نەبێت، ئیدی چۆن ئازادی قسەکردن بە زمانێکی جیاواز بوونی دەبێت. یان چۆن ئازادی دامەزراندنی دەزگایەک بونی دەبێت کە پێداویستییەکانی تاکێک دابین بکات، تاکێک کە سەر بە نەژادو ڕەچەڵەکێکی مێژوویی ناعەرەبییە. ئێمە ئەم مەیلە یەکگرتووەمان هەیە، مەیلی تواندنەوە، تواندنەوەی ئەوی دیکە بەشـــێوەیەک لەناو عوروبەدا بتوێتەوە.

* بەڵام پێویســـتە ئەوەمان لەبیرنەچێت کە شارستانیەتی عەرەبی-ئیسلامی، لە مامەڵەکردنیدا لەگەڵ ئەوی دیکە ســـەرکەوتوبووە، بە درێژایی مێژوو لە مامەڵەکردنی لەگەڵ شارستانیەتو زمانە جۆراوجۆرەکانی دیکەدا سەرکەوتو بووە؟

-نمونە بێنەرەوە.

* بۆ نمونە شارستانیەتی فارسی، شارستانیەتی بێزەنتینیو ئەوانی دیکە. ئەم شارستانیەتانە، بە شێوەیەک لە شێوەکان، لە شارستانیەتی عەرەبیدا ئامادەییان هەیە؟

-ڕاســـتە، ئەوە کاتێک بووە سیاســـەت بێ گرفت بووەو خەلیفە تێڕوانینێکـــی فراوانی هەبووەو بەســـەر ئەوی دیکەدا کراوەبووە. مەســـەلەکە مەســـەلەی کەســـەکان بووە، مەســـەلەکە مەسەلەی سیاســـەتێکی گشتی نەبووە لەسەر کۆمەڵێ پرنسیپ ڕاوەستابێت کە لە قوڵایی تێڕوانینی سیاسی عەرەبیدا ئامادەبێت. لەبەر ئەوە بینیمان، لە هەندێ کاتدا فارســـەکان بەو پێودانگەی (شـــعوبیین) چەوســـێنراونەتەوەو لـــە هەندێ کاتـــی دیکەدا دژایەتی فەلســـەفە کراوە بـــەو پێودانگەی یۆنانیو ناعەرەبییە. هەندێ کاتی دیکە هەبووە عەرەب ســـودی لە شـــتە هەبووەکان وەرگرتووە، وەک ئەوەی «معاویـــە» لە دامەزراندنی دەوڵەتی ئەمەوی، ســـودی لە کەلتـــوری بێزەنتینی وەرگرتووە. کەواتە مەسەلەکە مەسەلەی کەســـەکانە، دەوڵەت سیاسەتێکی بەردەوامی نەبووە لەسەر مەعریفەو ئازادی بنیادنرابێت، وەک ئەو حاڵەتەی لای «مەئمون» هەبووە. «مەئمون» فەرمانی بە تەرجەمەکردن دا، بەڵام ئەوانی تر دژایەتی وەرگێڕانی فیکری ئەوانی دیکەیان دەکرد.

* شارستانیەتی ڕۆژئاواش بەدەست ئەم لایەنەوە گرفتار بوو، ڕۆژئاواییەکان تا دوێنێیەکی نزیک، ڕەتیاندەکردەوە یان دانیان بە بوونی بەشـــداریکردنی شارستانیەتی عەرەبی لە شارستانیەتەکەیاندا نەدەنا؟

-لەو بڕوایەدام لە ڕۆژئاوا داننان بە بەشداریکردنی شارستانیەتی عەرەبی، بووەتە مەسەلەیەکی واقیعی. هەموویان دان بە «ئیبن ســـینا، ئیبن هەیسەم، ئیبن ڕوشد، «دا دەنێن. «ئیبن ڕوشد» لە ڕۆژئاوا زیاتر زیندوترە تا لەلای عەرەب. لەلای عەرەب خوێندنی «ئیبن خەلدون» قەدەغەبوو. کاتێ

ڕۆژئاواییەکان گرنگیو بایەخیان دا بە «ئیبن خەلدون»و لەسەریان نوسی، شەرم دایگرتینو ئیدی ئێمەش بایەخمان پێداو قسەمان لەبارەیەوە کرد.

ئەوەی گرنگە لە پەیوەندی بەوی دیکەو لە پەیوەندی بە کەلتوری دیکەوە، ئەوەیە دەوڵەت بەو سیفەتەی دەوڵەتەو بەدەر لە تێڕوانینی حاکم، سیاسەتێکی ڕونو ئاشکرای هەبێت. پێویستە کەلتورو، پەیوەندی بەوی دیکەوە، بە ئەخلاقیاتی حاکمو کەسێتییەکەیەوە نەبەسترێتەوە، بە شێوەیەک ئەم حاکمە حاکمێکی کراوەیەو حەزی لە حیکمەتو وەرگێڕانە وەک «مەئمون»، یان ئەو حاکمەی دیکە بیانییەکانی خۆشناوێتو حەزی لە وەرگێڕان نییە.. ئەمە مەسەلەیەکی دیکەیە.

* لەگەڵ «تاهیر بن جەلونو مەحمود حسێنو ئەمین مەعلوف»، بەشداریت کرد لە نوسینی وتارێک یان لە ڕاگەیاندنی هەڵوێستێک لە ڕۆژنامەی لۆمۆند، تێدا گەشبین بوون بەو وتارەی سەرۆکی ئەمریکا «ئۆباما» کە ئاراستەی موسڵمانەکانی کردو پێتان وابوو ئەوە دەنگێکی دەگمەنو چاوەڕواننەکراو بوو؟

-ئەوەمان لەسەر ئەساسی ئەوە کرد کە عەرەب ئاستێکی گفتوگۆو مشتومڕی هەبێت لەنێوان خۆیانو لەنێوان ئۆبامادا، نەک لەناو خۆیاندا ناکۆکو جیاوازبن. کێشەی فەلەستین کێشەیەکی عەرەبییە، لێرەوە پێویستە دەنگی عەرەبی دەنگێکی یەکگرتوو بێت. لەبەر ئەوە ئێمە هەوڵمان دا دەنگێکی یەکگرتویی عەرەبی، لە بەرامبەر دەنگی ئەمریکیو لە بەرامبەر دەنگی ئیسرائیلیدا هەبێت. گەر دەنگێکی عەرەبی هەبوو، مانای وایە گفتوگۆیەک هەیە، گفتوگۆش مانای ڕازیبونو ملکەچکردنو پاڕانەوە نییە. پێویستە عەرەب هەڵوێستێک وەربگرێت، پێویستە لە بەرامبەر ئیسرائیلدا، چاوێک بە سیاسەتیاندا بخشێننەوە، چاوێک بە هەڵوێستیان سەبارەت بە ئاشتی بخشێننەوە.. گرنگ ئەوەیە چاوەڕێ نەکەن لە «ئۆباما» کێشەکان چارەسەر بکات. «ئۆباما» بە تەنها ناتوانێت کێشەکان چارەسەربکات. ڕەنگە «ئۆباما» بتوانێت کێشەکان لەسەر ئەساسی گفتوگۆ لەنێوان هەردو لایەندا چارەسەر بکات. گرنگ ئەوەیە عەرەب ئامادەییان هەبێتو ئەم ئامادەییەیان، لانی کەم بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشەیان بەکاربێنن کە ڕۆژانە دەیانکوژێت. زیاد لە نیو سەدەیە کێشەی فەلەستین جەستەی عەرەبی داڕزاندووەو لەسەر هەموو ئاستەکان وێرانی کردووە. لەبەرئەوە، لانی کەم، پێویستە دەرک بەوە بکەن کە کێشەی فەلەستین تەنها تایبەت نییە بە ڕژێمێک، بەڵکو ئەوە کێشەیەکی عەرەبییە بە مانای کەلتوریو مێژوییو کۆمەڵایەتیو ڕژێمەکان تێدەپەڕێنێت. بۆیە پێویستە ئەم ڕژێمانە تێڕوانینێکی مێژووییانەیان هەبێتو سنوری تەسکی خۆیان وەک ڕژێم تێپەڕێنن.

* دەڵێیت کێشەی فەلەستین کێشەیەکی عەرەبییە بە مانای کەلتوری، مەبەستت لەوە چییە؟

-مەسەلەی کەلتور مەسەلەیەکی تاکەکەسی نییە، بەڵکو مەسەلەی ڕوئیایە. سیاسی بەشێکە لە کەلتور، نەک بە پێچەوانەوە. عەرەب لەسەر بنەمای ئەوەی سیاسی هەموو شتێکە هەڵسوکەوت دەکەن، عەرەب پێیوایە کەلتورو هونەرو زانستو سوپا پاشکۆی سیاسین. ئەمەش یەکێکە لە هەڵە گەورەکان، ئەم هەڵەیە جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە ڕژێمی عەرەبی لە دەرەوەی بەرژەوەندی

خۆی، لە دەرەوەی سنوری مانەوەی خۆی لەسەر حوکم، گەرچی ئەو مانەوەیە بەهەر نرخێک بێت، خاوەنی ڕوئیا نییە. ئەمەیە وادەکات بوترێت کەلتوری عەرەبی باوو، دیاردەیەک نییە بۆ توێژینەوەو پرسیارکردنو ڕەخنەگرتن، هێندەی دیاردەیەکی سایکۆلۆژییە. ئەمەش قسەیەکی دوورودرێژ هەڵدەگرێت.

* بەم مانایە دەتەوێت بڵێیت سیاسەت بەشێکە لە کەلتور؟

– پێویستە بەشێک بێت لە کەلتور. پێویستە لەسەر ئێمە، بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدا بین قەناعەت بە عەرەب بکەین کە گۆڕان لە ڕژێمەکاندا، وەک پێویست نابێتە گۆڕانی کۆمەڵگاکان. گۆڕانی کۆمەڵگا پێویستی بە گۆڕانی بونیاتی پەروەردەیی‌و سیاسی‌و ڕۆشنبیری‌و کۆمەڵایەتییە، بەپێچەوانەی ئەوەوە هەرگیز هیچ گۆڕانێک ڕونادات. بەڵگەش بۆ ئەوە، ئەوەیە پەنجا ساڵە ڕژێمەکانی لای ئێمە دەگۆڕدرێن، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا بارودۆخەکە تابێت خراپتر دەبێت. هەژاری زیادی کردووە، نەزانین زیادی کردووە، دواکەوتویمان زیادی کردووە، قەیرانە ئابورییەکانمان زیادی کردووە. هەموو ئەوانەش لەژێر سایەی کۆمەڵێ ڕژێمدا ڕویداوە لافی ئەوەیان لێدەدا گوایە لەو ڕژێمانەی کە شۆڕشیان بەسەرا بەرپاکرد، پێشکەوتوترو ڕزگاریخوازترن. ئەمە بۆچی وا کەوتەوە؟ چونکە هەمان بونیاد وەک خۆی مایەوەو نەگۆڕا.

* لەم ڕوانگەیەوە، چۆن دەڕوانیتە ڕۆڵی ڕۆشنبیر؟

–ڕۆڵی ڕۆشنبیر ئەوەیە ئەم قسانە بڵێت (واتە ئەو قسانەی سەرەوە-و)و بەردەوام ئەو قسانە قوڵتر بکاتەوەو ڕێگە بەخۆی نەدات ببێت بە فەرمانبەر لەلای سیاسی. نابێت ڕۆشنبیر بایکۆتی دەزگا ڕۆشنبیرییەکان بکات، ڕۆشنبیر لە بواری ڕۆژنامەوانی‌و پەروەردەو خوێندنو فەرمانگەکانی دەوڵەتدا کاردەکات، ئەوەش مافی خۆیەتی. بەڵام مافی خۆی نییە فیکرو بیروباوەڕی لەپێناو خزمەتکردنی ڕژێم بخاتەگەڕ. لێرەداو لەم چوارچێوەیەدا، ڕۆڵی ڕۆشنبیر بریتییە لە پێداچونەوەو ڕەخنەگرتن، بەشێوەیەک سیاسەت ببێتە بەشێک لە کەلتور، نەک بە پێچەوانەوە.

* تۆ زۆرجار ڕەخنە لەوانە دەگریت کە بە (ڕۆشنبیرانی فیکری حازربەدەستو موعەلەب) ناویاندەنێیت، تا چ ئاستێک ڕۆشنبیری عەرەبی بەو ڕۆڵە هەڵدەستێت کە تۆ قسەی لەبارەوە دەکەیت؟

–ڕۆشنبیری عەرەبی هەڵناستێت بە ڕۆڵی ڕەخنەگرێکی لەبارو گونجاو، ڕۆشنبیری عەرەبی ڕەگەزێکی (پەردەپۆشکەرە–تمویهی)، بۆ هەموو ئەو شتە بنەڕەتیانەی لەناو کۆمەڵگای عەرەبیدایە. مەسەلەی ئاین پەردەپۆشدەکات، مەسەلەی سێکس پەردەپۆشدەکات، مەسەلەی سیاسەت پەردەپۆش دەکات.

* بەو مانایەی ملکەچی شتە قەدەغەکراوەکانە؟

–ملکەچی ئەو سیاسەتەیە کە هەموو شتێک بە پاشکۆی سیاسی دەزانێت، هەموو شتێک دەکاتە

بەشـــێک لە سیاســـی. ئەمەیە وایکردووە زۆربەی عەرەب ڕۆشنبیری فەرمانبەربن، ئەمە لەلایەکەوە. لەلایەکی دیکەوە بۆ ئەوەی ڕۆشنبیر ڕۆڵی لە کۆمەڵگادا هەبێت، پێویستە خودی کۆمەڵگاش باوەڕی بەوەبێت ڕۆشنبیریی بەشێکی ئۆرگانیو بنەڕەتییە لە ژیانیدا. بەجۆرێک لەسەر ئاستی کۆمەڵایەتی، ڕۆشـــنبیرانی ناکۆک بەیەکو دژ بەیەکو جیاواز لـــە بیروڕایاندا، یەکەیەکی یەکگرتوو پێکبهێنن کە پارچە پارچە نەکرێت. بەو مانایەی ئەو ڕۆشنبیرە ناکۆکو جیاوازانە سەر بە یەکەیەکی کۆمەڵایەتین، گەرچـــی لە بیروڕایاندا جیاوازیش بـــنو هەمان مافیان هەیە لە دەربڕینی بیروڕاو گوزارشـــتکردنو دەرکەوتن لەسەر شاشەی تەلەفزیۆنەکانەوە. زیاد لە ٩٥٪ فەرەنسییەکان دژ بە «جان ماری لۆبان»ن کە سیاســـییەکی ڕاســـتڕەوی تونـــدڕەوە، بەڵام ئەمە ڕێگـــە لەوە ناگرێت کە «لۆبـــان» لە میانەی هەڵمەتی هەڵبژاردندا، هەمان ئەو مافانەی نەبێت کە هەر سیاســـییەکی دیکەی فەرەنســـا هەیەتی. ئەم مەســـەلەیەیە پێویســـتە لەلای ئێمەش ڕووبدات، نەک ئەوەی ئێستا ڕوودەدا. ئەوەی ئێستا لەلای ئێمـــە ڕوودەدات ئەوەیە دەوڵەت هەمووی بە موڵکی ڕژێم دادەنرێت، گەر لەگەڵ ڕژێمدا نەبویت، ئەوا هیچ مافێکت نییە.

* ئەمـــە بەبـــێ ئەوەی ئەزموونـــی دیموکراتی سەرنجڕاکێشـــی کوێتو لوبنـــان لەبیربکەین، کە بەشێوەیەکی ئاشکرا لە هەڵبژاردنی ئەم دوایەی پەرلەماندا دەرکەوت؟

-لوبنـــان حاڵەتێکی ئاوارتەیەو ڕەتی قاعیدەکە ناکاتەوە، بەڵام ئـــەو حاڵەتەی لوبنان مانایەکی نێگەتیقی هەیە نەک پۆزەتیڤ، چونکە ئەوە مەسەلە خراپەکەی تایفەگەرییە ئەو حاڵەتە تەندروستەی هێناوەتە ئاراوە، بەپێوانە لەگەڵ ئەو پەتایەی هەیمەنەی بەسەر عەرەبدا گرتووە.

* لە سەردانەکەتدا بۆ کوردستان کۆمەڵێ قسەت کرد، لە جیهانی عەرەبیدا زۆر کەسی وروژاند. بەتایبەتی ئەو قســـانەت لەسەر (لەناوچونی شارســـتانیەتی عەرەبی). گەرچی تۆ هەڵوێستی خۆت ڕوون کردەوەو وتت مەبەستت لە وشەی (لەناوچون)، لەناوچونی عەرەب نییە وەک ژمارەی مرۆڤەکان، بەڵکو مەبەســـتت لەناوچونی عەرەبە وەک ئەو وزەیەی لە کاروانی داهێنانی مرۆڤایەتیدا ڕێدەکات. ڕەنگە هەندێک کەس تەبابن لەگەڵ ئەو بۆچونەی کە دەڵێیت عەرەب بەدەست دواکەوتنێکی گەورەی شارستانیەتەوە دەناڵێنێت، بەڵام دژ بەو شێوازی ئیستیفزاز کردنەتن کە لەبەرامبەر ئەوانی دیکەدا دەیگریتەبەر؟

-باشە، کەواتە مەسەلەکە مەسەلەیەکی ئیستیفزازییەو مەسەلەیەکی ڕۆشنبیریی نییە. مەسەلەی هەواوهەوەســـە، ئەوان بە ئارەزووی خۆیان پێیان وایە ئەو قســـانەی من ئیستیفزازییە، مەسەلەکە مەســـەلەی شێوازە، ئەوان گەر لەســـەر ناوەڕۆکەکەی ڕازین، ئەوا قەیدی نییە با ئیستیفزازبن. بەڵام من لەو بڕوایەدام هیچ کەســـێک نییە بتوانێت، مشـــتومڕ لەســـەر ئەوە بکات عەرەب، وەک وزەیەکی داهێنەرانە، لەسەر نەخشەی جیهان بونیان هەیە.

* سەبارەت بەم مەسەلەیە تاڕادەیەکی زۆر کۆدەنگییەک لەلای ڕۆشنبیرانی عەرەب هەیە؟

-من ئەمەم بەســـە، دەکرێ من لەم شـــێوازەی خۆم پاشەکشـــە بکەم یاخـــود داوای لێبوردن لە

مەسەلەی ئیستیفزازکردن بکەم، ئەمە مەسەلە گرنگو بایەخدارەکە نییە.

* هەرچۆنێک بێت ئەوانەی پێیان ناخۆش بوو یان ئەوانەی ئیستیفزازبوون، سڵیان لەوە نەکردەوە بە شێوەیەکی توند وەڵامت بدەنەوە. تۆ لەلای هەندێک غەربزەدەیت، فەرەنسیخوازیت، ڕەگەزپەرستیت، دژ بە شارستانیەتی عەرەبیت، لەسەر لێواری ئەم شارستانیەتە دەژیت. هەندێکی دیکە بە (جامباز) وەسفت دەکات؟

–جامباز بەسەرهاتێکی دیکەیە، «سەعدی یوسف»ی شاعیر پێیوابوو من لە دوبەی کۆنگرەیەکم بەستووەو ئەوم بانگ نەکردووە بەشداری تێدا بکات. ئەمە بەبێ ئەوەی من خۆم بەشداریم لەو کۆنگرەیەدا کردبێتو ئەو کۆنگرەیە هیچ پەیوەندییەکی بە منەوە نەبووە. دواتر داوای لێبوردنێکی نوسی، من تێناگەم ئەو بۆچی لەوە تورە بووە کە بۆ ئەو کۆنگرەیە بانگ نەکراوە. ئەو پێشتر قسەی سوکی پێ وتون، قسەی سوکیان پێدەڵێتو دەیەوێت بانگهێشتی بکەن!

* تۆ بە توندی ڕەخنە لە بونیادی سیاسیو کۆمەڵایەتیو ڕۆشنبیری عەرەبی دەگریت، لەگەڵ ئەوەشدا دەڕۆیت بۆ هەموو شوێنەکان؟

–بێگومان، دەڕۆم تاکو لە کۆڕو سیمینارو شاشەی تەلەفزیۆنەکانەوە، بیروڕای خۆمیان پێڕاگەیەنمو گوێیان لێمبێت. من لە هەموو شوێنێکدا بە بەردەوامی گوزارشت لە بیروڕاکانم دەکەم. تەحەدای هەر کەسێک دەکەم پێم بڵێت بۆ ساتێک یاخود بۆ تەنها ڕۆژێک، لەلای هەر دەوڵەتێکی عەرەبی یاخود ڕژێمێکی عەرەبی دامەزرابم. من بۆیە دەڕۆم بۆ دەوڵەتە عەرەبییەکان، تاکو ئەو بیروڕایانەی خۆمیان پێڕاگەیەنم کە لێرە، لە پاریس دەریاندەبڕم. من سورم لەسەر ئەوەی بڕۆمو لە ماڵەکانی خۆیاندا بیروڕاکانی خۆمیان پێ بڵێم. گەر پێشوازییان لێنەکردم، ئەوا من دۆڕاو نیم. قسەکانی خۆت بکە، وەلێ نەکەی هەرگیز وات لێبکەن داتمەزرێنن!

سەرچاوە:

ڕۆژنامەی الشرق الاوسط، 16/7/2009